

Ю. В. Сайфуліна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри спеціально-правових дисциплін
Навчально-консультаційного центру з юридичним коледжем
Національного університету “Одеська юридична академія”
у місті Чернівці

УДК 341.223.12+341.231

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕВОЛЮЦІЇ РАДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО АПАРАТУ У ПІВНІЧНІЙ БУКОВИНІ

Розглядаються та аналізуються концептуальні теоретичні основи вивчення якості закону в Радянській Україні 1940–1947 рр. як основи його ефективності, виділення характерних етапів його розвитку. Висвітлюються особливості методології цієї проблеми, аналізується суперечливий характер еволюції радянського державного апарату.

Ключові слова: державний апарат, радянський державний режим, інститут самопомог, резидент.

Сучасні вітчизняні дослідники, які зосереджують свою увагу передусім на політичних репресіях проти місцевого населення та іншому негативі, тим не менше вважають за потрібне підкреслити, що: “приєднання 28 червня 1940 р. до СРСР Північної Буковини та Хотинщини, незважаючи на обставини, в яких воно здійснювалося, стало актом історичної справедливості” (...) “Радянізація” області, яка проводилася в стислі строки, несла багато позитивних моментів: вживалися заходи до ліквідації безробіття, найбільше селянство наділялося землею, поліпшувалося медичне обслуговування населення, розпочалася українізація, розвивалася система освіти і культури” [1, с. 1].

Проте необхідно вимагати зосередження не на абстрактних аспектах “історичної справедливості” (чи, навпаки, “несправедливості”) інкорпорації регіону, а на суто конкретних питаннях: власне, правомірності чи протиправності дій радянської влади — з огляду на норми діючого міжнародного права, та — за умови доведення їх міжнародно-правової легітимності — на норми ще й державного права Союзу РСР.

Метою цієї статті є розгляд методологічних засад дослідження еволюції радянського державного апарату у Північній Буковині.

Вирішення даної проблеми вимагає не лише ґрунтовного вивчення фактичних обставин подій, що зумовили входження Північної Буковини до складу Союзу РСР та здійснення в регіоні т. зв. соціалістичних перетворень, але й застосування широкого кола загальнонаукових та спеціальних методів.

Використовуючи методи дослідження, які можна умовно поділити на три групи: загальнофілософські, загальнонаукові та спеціальні наукові методи, що забезпечують об’єктивний аналіз досліджуваного предмету.

Усі названі групи методів у своїй взаємодії використовувалася на певному етапі (етапах) дослідження, відтак методологія є множинною, плюралістичною.

З урахуванням специфіки даної проблематики, можна застосувати такі методи.

Філософський метод матеріалістичної діалектики дозволяє розглянути проблему у динаміці її розвитку, бачити єдність і боротьбу протилежностей, зокрема у підходах Великих Держав до питань міжнародного права та міжнародних відносин в цілому.

З використанням загальнонаукових методів назвемо методи структурний,

функціональний, сходження від абстрактного до конкретного та ін. Так, наприклад, метод сходження від абстрактного до конкретного може бути застосований при легальних можливостях, які допускало міжнародне право міжвоєнного періоду для зміни існуючих міждержавних кордонів, в контексті дій радянської дипломатії, спрямованих на інкорпорацію північнобуковинських земель [2, с. 11].

При вивченні даної проблематики широко використовуються спеціальні методи. Зокрема, конкретно-історичний метод використовується для розкриття генезису правових відносин, що виникали у процесі утвердження права націй на самовизначення у звичаєвому міжнародному праві; структурно-функціональний — для дослідження їхніх особливостей, структури і місця в системі тогочасного міжнародного права тощо; герменевтичний метод дає змогу тлумачити не юридичні абстракції, а конкретне, матеріально-позитивне, значуще для даної ситуації історичне право тощо.

Над проблематикою, що увійшла до кола дослідження, активно застосовувався метод порівняльно-правового аналізу.

Зважаючи на серйозну проблему вивчення еволюції радянського державного апарату у Північній Буковині, слід дотримуватися наступних етапів:

По-перше, так зване старе міжнародне право (тобто те, яке існувало до прийняття Статуту ООН у 1945 р.) містило визнання права своїх суб'єктів на самопомогу. Це був один із його важливіших інститутів. У разі, якщо дії третіх країн створювали небезпеку для територіальної цілісності чи інших життєво важливих інтересів країни або навіть саму лише загрозу настання такої небезпеки, визнавалося, що держава може вдаватися до запобіжних дій з метою подолання небажаних для неї наслідків зміни статус-кво.

Сучасне міжнародне право відмовилося від концепції “самопомоги”, яка у “старому” міжнародному праві давала зручний привід для будь-яких силових дій, умотивованих національними інтересами. “Іншими словами, — писав з цього приводу В. Василенко, — держава могла легально вдаватися до заходів самопомоги для вирішення будь-якої суперечки, навіть не породженої міжнародним правопорушенням” [5, с. 12].

Як загальновідомі приклади “самопомоги”, що мали місце в період Другої світової війни у практиці демократичних Великих Держав — Великобританії та США, а саме:

а) намагання Великобританії силою зброї узяти під контроль порти та французькі ВМС у колоніях Франції після капітуляції останньої та підписання нею союзного договору з Німеччиною у червні 1940 р.;

б) англо-американську окупацію Ісландії (яка на той час перебувала в унії з Данією, окупованою Гітлером) у 1941 р. під приводом необхідності досягнення безпеки морських комунікацій між Великобританією та США;

в) британо-радянську окупацію Ірану в серпні 1941 р. під приводом недопущення посилення німецького впливу в цій країні тощо [3, с. 21–23].

Так, вказаний інститут “самопомоги” не був тотожним з т. зв. правом війни. Для прикладу, висадка американських військ в Ісландії (серпень 1941 р.) відбулася майже за півроку до офіційного вступу США у Другу світову війну.

Тим самим дії Радянського Союзу, спрямовані на врегулювання територіальної суперечки з Румунією в червні 1940 р., не були порушенням міжнародного права, цілком відповідали існуючій практиці тогочасних міждержавних відносин, а відтак можуть — і повинні — вважатися легітимними з огляду на норми діючого на той час міжнародного права.

Натомість сумнівними в міжнародно-правовому плані бачаться недружні дії радянських властей щодо резидентів Північної Буковини та їхніх майнових прав, які здійснювалися до остаточного правового закріплення цесії території.

Американський авторитет в галузі міжнародного права Ч. Фенвік стверджував (робота вийшла з друку у 1951 р., тобто невдовзі після врегулювання питання про західні кордони Української РСР), що набуття титулу через цесію в міжнародному праві “пов’язане загалом з питанням про дію трансферу в приватному праві. Вона, як правило, вирішується засобами договору між сторонами, у якому описано територію,

що має бути передана, і умови, за якими має проходити трансфер. Під питанням, чи саме лише підписання договору, без формального проголошення чи іншого публічного акту, який би засвідчив, що трансфер території відбувся, достатнє для зміни національного статусу мешканців” [6, с. 49].

У випадку конкретного радянсько-румунського територіального спору літа 1940 р. ця вказівка Ч. Фенвіка може бути застосована для з’ясування питання про час набуття радянського громадянства автохтонним населенням. Принаймні, до формального юридичного оформлення входження Північної Буковини до складу Союзу РСР на Сьомій сесії Верховної Ради СРСР (тобто, у період між 28 червня та 2 серпня 1940 р.) державно-територіальний статус регіону та радянське громадянство північних буковинців — “під питанням”, тобто викликає суттєві сумніви. З цим мають рахуватися дослідники, наприклад, при спробах правової оцінки дій радянської влади при націоналізації майна, притягненні до судової відповідальності резидентів за звинуваченнями у “зраді батьківщини” тощо [5, с. 19].

Можна стверджувати, що недостатньо обґрунтованою є радянська концепція про відновлення прав радянського громадянства для резидентів Хотинського повіту, що давало радянським властям формальні підстави застосовувати законодавство Української РСР для кваліфікації їхніх дій у період по 28 червня 1940 р. включно. Поширення ж зворотної сили радянських законів на резидентів Північної Буковини, яка навіть епізодично не входила до складу Росії чи Української РСР, є правовим нонсенсом [4, с. 9].

Отже, необхідно в усіх спірних випадках зважати на концептуальні підходи. Розгляд цієї проблематики історико-правових аспектів встановлення і розбудови радянського режиму в Північній Буковині повинен здійснюватися з позицій об’єктивізму, поваги до норм права та загальнолюдських цінностей.

Сучасна історико-правова наука України потребує неупередженого аналізу не тільки входження Північної Буковини до складу УРСР і СРСР, а й з’ясування місця цього етапу історико-правового процесу в Україні.

Проведене нами наукове дослідження дозволяє зробити *висновок*, що в умовах адміністративно-тоталітарних держав означені проблеми висвітлювали однобічно, з позицій марксистсько-ленінської методології і подавали у спотвореному вигляді. Сучасні розробки проблем предметної області історико-правової науки, уточнення тимчасових меж конкретних історико-правових досліджень, встановлення просторових рамок предмету історії держави і права України дозволяють досліджувати процеси встановлення і розбудови радянського державного режиму в Північній Буковині в контексті історії держави та права України. Плюралістичний (цивілізаційний) підхід до історії держави та права України спонукає до розуміння досліджуваної проблеми як одного з етапів радянського періоду в розвитку держави та права України, однієї з конкретно-історичних форм, зрештою, необхідним елементом у системі історико-правових знань.

Список використаних джерел

1. Василенко, В. А. Международно-правовые санкции [Текст] / В. А. Василенко. — К. : Высшая школа, 1982. — 228 с.
2. Василенко, В. А. Ответственность государства за международно-правовое нарушение [Текст] / В. А. Василенко. — К. : Высшая школа, 1976. — 267 с.
3. Василенко, В. А. Правові аспекти участі Української РСР у міжнародних відносинах [Текст] / В. А. Василенко. — К. : Політвидав України, 1984. — 207 с.
4. Василенко, В. А. Українська РСР в сучасних міжнародних відносинах (Правові аспекти) [Текст] / В. А. Василенко, І. І. Лукашук. — К. : Політвидав України, 1974. — 85 с.
5. Мусієнко, І. Політичні репресії на Північній Буковині та Хотинщині у 1940–1941 рр. [Текст] / Ігор Мусієнко // З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВС, КГБ. — К. : Сфера, 2000. — № 2/4 (13–15). — С. 1–13.

*Рекомендовано до друку кафедрою спеціально-правових дисциплін
Навчально-консультативного центру з юридичним коледжем
Національного університету “Одеська юридична академія” у місті Чернівці
(протокол № 1 від 15 листопада 2010 року)*

Надійшла до редакції 25.11.2010

Сайфулина Ю. В. Методологические начала исследования эволюции советского государственного аппарата в Северной Буковине

Рассматриваются и анализируются концептуальные теоретические основы изучения качества закона как основания его эффективности, выделение характерных этапов его развития. Освещаются особенности методологии рассматриваемой проблемы, анализируется противоречивый характер эволюции советского государственного аппарата.

Ключевые слова: *государственный аппарат, советский государственный режим, институт самопомощи, резидент.*

Saifulina, Yu. V. Methodological Principles of Research of Evolution of Soviet State Machine are in North Bukovyna

The article deals with analyses some conceptual theoretical foundations of studying the quality of law as the basis of its effectiveness, distinguishes some typical stages of its development. Light up the features of methodology of the examined problem, contradictory character of evolution of soviet state machine is analysed.

Key words: *state aparat, soviet state mode, institute of self-help, resident.*

